

'ի Դեղոս կղզւոյ' ուր ծնուն : Այլ կէտք առնուն զԴեղոս իբր անուն ազգանոյն Մենակայ , ու
բռնաճառաւել պատշաճի ընտանութիւն շանցն :
Աստուծոյ իւր կոչէ Դամեաս զսիրուհին :
Աղաւթիք համարին նուիրակնք Աստղկան , և լծին 'ի կառս նորա . Թերեւ վասն այն իսկ կոչին
օգայինք , և կամ վասն Թեթևութեան գոյոյ և 'ի բարձունս ծառոց գնելոյ զբոյնս :
Վկայս խոստմանց սիրուհւոյն կամի Դամեաս զգիս :
Մենակայ առաւելագոյն սիրով վառեալ՝ չկամի զուսահալութիւն իւր , այլ խնդրէ հաղորդս
գու վասնգի սիրուհւոյն :
Բայտ հովիւ բարեկամ Դամեասայ և Մենակայ , և Փիլիս աղախին նորա :
Գուլիս Զարտարախոս անուանի պատմիչ և բանաստեղծ , որ և բազմաշն եկաց 'ի Հռովմ , և զփառս
յաղթանակի տարաւ , յորտ ակնարկէ ապա 'ի տողն 90 :
Գիւրեմիս կոչին ինն Մուսայք խնամակալք գեղարուեստից , ծնեալք 'ի Պիերիոն լեւրին Թեսա-
ղոյ յԱրամազդայ և 'ի Մենամոսինայ :
Աման աղջ ինկնեոյ , որ բուսանի յԱսորեստան , 'ի Հայս , 'ի Պոնտոս և 'ի Մարս :
Բախտ և Մեխիս քերթողք անարուեստք , ոսոխք Վիրգիլեայ և Որատեայ : Աստ Մենակայ հա-
կառակ բարեմաղթութեանն Դամեասայ չարամաղթէ սիրողացն Բաւիոսի այնպէս անմտանալ մինչև
սիրել զերգս Մեռեայ , և զաղուէս լծել , և այլն :
Երկրորդն ևս անպարտելիք 'ի մրցմունս երգոց , ձեռնարկեն յառեղծուածս . որոց այլք այլազգ
տան իմաստս , այլ զստոյգ իմացուած նոցա Վիրգիլեայ և Թէ գիտել և ժամանակակցաց նորին
գուշակել :

ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մագդաղիմէ :

(Հարունակութիւն . Տես երես 293)

ԺԳ

Հատ կը խաբուի մէկը թէ որ ըզ-
աւրիտիոս իր բնութենէն բոլորովին
լատած համարի , ուրախանայ այդ
սղթութեանն համար , և միտքը դնէ
ուրիշ բան չէր մնար ընել Սաւրի-
ոսի՝ բայց եթէ ձեռքն երկնյորնել ու
անել իր երիտասարդութիւնն ու ա-
րամէն անհետացած գանձերը . այս-
տի կարծիք ունեցողը Մտուծոյ դի-
ստրութիւնը չըմբռներ , որ կ'ուզէ
քառութիւնն առթէ մարդուն նորո-
ւթիւնը , և թող չտար որ մէկ օ-
ւան մէջ մարդս այն սուրբ բլրոյն
սգաթն ելլայ՝ որուն ճամբուն վրայ
սր ինկեր է : Եւ զգա 'ի վայրէն
ը ելլելը շատ դժուարին է , և Սա-
ւրիոսէն աւելի զօրաւորները կը ճանչ-
ւմ որ կէս ճամբուն վրայ կանկ առած
խոնջեալ , վաստակաբեկ և տժգոյն ,
սրսափած աչքով մը չափելով այն եր-
սր անցքն որ դեռ կը մնար ընելու :

Իրաւ է որ անոնց քով հրեշտակ մը
չկար զիրենք զօրացնելու համար , ե-
րեսնուն քրտինքը սրբելու , և ցուցնե-
լու համար իրենց ամենէն աւելի կարճ
և հարթ ճամբան , ուսկից կործանեալ
հոգիները կրնան երկնային գագաթը
հասնիլ :

Եւ շունը լմբնալու վրայ էր . նոյեմ
բերը առաջ կ'երթար , եղեամբ վերադ-
կուին տակը դողալով , անձրեւէն ջուր
կտրած , ոտքերը շաղախի մէջ թաթ-
խուած , և ճակատը մառախուղով պա-
տած : Եւս եղանակին տուած խորունկ
տիրութիւնն ըմբռնելու համար , պէտք
է մարդ Սարիգ ըլլայ՝ մինաւոր , աղ-
քատ , առանց ընտանեաց , և բռնադա-
տուած ըլլայ կերակուր գտնելու հա-
մար տնէն դուրս ելլալ , ու դարձին ա-
տենը մտքէն անցընէ որ տան մէջ ագահ
կրակարանի մը առջև ծնկան վրայ նըս-
տած միայնութեան հետ ընկերութիւն
պիտի ընէ : Սաւրիտիոս Որսողայի խո-
հակերութեանը վրայ ունեցած կան-
խակալ կարծիքը մէկգի թողով , և
ձմեռուան սաստկութենէն ստիպուե-
լով ընտանեաց կեանքն ընտրելու , վեր-
ջապէս յանձն առեր էր իր մօրաքեռ աղ-
ջըկանն հետ ճաշելու անկէց ետքը :
Իր տօնին իրիկուան ունեցած անխառն
զգացմունքները անցած գացած ըլլա-

լով, նեղութիւն քաշեց վարժեղու այն
հասարակ քաղաքացւոյ սեղանին : Սա-
կայն երբոր հիւսիսային քամին կը փչէր
և ձիւնը պատուհանաց ապակիներուն
կը զարնէր , ախորժանօք մտքէն կը
զուրցէր որ երկու քայլ հեռուն իր սե-
ղանը պատրաստ էր տաքուկ ու աղէկ
գոցուած սեղանատան մը մէջ , ուր եր-
կու ծիծաղերես օրիորդներ միշտ խնամ-
քով կ'ընդունէին զինքը :

(Ժ) Եպէտ ոչ երբէք ճոխ էր սեղանը ,
բաւական զուարճալի կերպով կ'անցնէր
կերակրոյ ժամանակը : Ս'աւրիտիոս աչ-
խատուածէնէ անօթենալով՝ անհաւա-
տալի ախորժակով մը կ'ուտէր , և ա-
նոր համար աչք կը գոցէր սպասուց կար-
գաւորութեանը վրայ : (Արտա գիտէր
իր երիտասարդ տիրոջը սիրած կերա-
կութիւնն , և իր ուրախութիւնը զա-
նոնք եփէն էր : Ս'ազգաղինէ ալ իր
կողմանէ կերակրոց նուազութիւնն իր
շնորհալից խօսակցութեամբ կը ծած-
կէր : Ս'աւրիտիոս քիչ անգամ կը խա-
բուէր այսպիսի բանաստեղծական պա-
տանքներէ . 'ի վերայ այսր ամենայնի
երբեմն երբեմն կը սքանչանար անոր
մտաւորական ձրիցն ու շնորհալի կեր-
պին վրայ , որոնց այնչափ երկար ատեն
ամենեւին ուշադրութիւն ըրած չէր :
Ս'յսպէս՝ քանի որ սեղանի վրայ էին ,
զուարթութեամբ կ'անցնէր ժամանա-
կը : Ս'այց դժբաղդաբար իրիկունը յու-
սահատեցուցիչ դանդաղութեամբ մը
կ'անցնէր , ոչ (Արտալայի կամ Ս'ազգա-
ղինէի , հասկա Ս'աւրիտիոսի համար ,
որ չէր գիտէր ինչով ժամանակը սահե-
ցնէ : Այնակեւում բան է որ կանայք
միշտ զբաղանք ունին , իսկ ընդ հակա-
ռակն երիկ մարդիկ բոլորովին պարապ
կը կենան երբոր իրենց էական աշխա-
տանքէն կը դադրին : Ս'ազգաղինէ և
(Արտա կանթեղին քովը նստած՝ ասե-
ղով կ'աշխատէին . Ս'աւրիտիոս ձեռքե-
րը զրպանները դրած՝ խուցին մէջ վեր
վար կը պտրտէր ձանձրացած կերպով
մը : Ս'էյ մը մէկին , մէյ մը մէկալին
քովը կ'երթար , աշխատութիւննին կը
զննէր , կը նստէր , ոտք կ'եւար , նորէն

կու գար կը նստէր : Ս'որն իսկ ամեն
խելացի անձանց մէջ ալ՝ խօսակցութե-
անութեան անհատնում չեն . անոր հա-
մար խելքով հնարած են մարդիկ թու-
թերն ու ուրիշ խաղերը՝ որպէս զի իր
սակցութեան հարկ չըլլայ ընկերո-
ւեան մէջ եղած ատեննին : Ս'յն ,
ըստինքն 'ի վեր' որ Ս'աւրիտիոս իր և
րաբեռ աղջրկանը խուցը գացեր էր նա
խատեղու դիտմամբ , իր խօսքերն ա-
ջինին չափ կծու չէին : Ս'նքն իր վրա
կը հսկէր ու կը ջանար ինքզինքը բռն
լու . երբեմն ալ շրթունքը շարժած մ
ջոցը՝ կը խափանէր այն նետն որ թու-
լու վրայ էր : Սակայն որչափ ալ ջան
ընէր ինք իր վրայ տիրելու ու իշխելու
ձանձրութենէն զայրացած՝ որ ան ա-
յանկարծական բարկութեանց ենթա-
կայ է , քիչ անգամ կ'ըլլար որ առաջ
դառն կամ խայթող խօսք մը բերնէ
փախցնելու անցնէր իրիկունը : Ս'ալ
դադրինէ վստահ ըլլալով չափէն դու-
չելելու , փոխանակ ուրիշ ատենու
պէս գլուխը ծռելու՝ պատասխան կ'
տար այն խօսքերուն քաղցր բայց կռա-
բաւերով , այն հիւսնալի լեզուով՝ զ
կը խօսի բանավարութիւնն երբոր լ
շնորհքով և սգնուութեամբ բարեխա-
նած ըլլայ : Արբեմն երբեմն ալ (Արտ
մէկ պզտի վարպետ խօսք մը կը գրորդ
կէր , որ Ս'որիերի ազախնոյն բերան
ալ կրնար վայելէ : Ս'աւրիտիոս կը սկի-
սէր զայրանալ . յետոյ մէկէն խոժոռ
դէմ'նայուածքով մը լուսութիւն կը պ
հէր . երբեմն ալ չէր կրնար ժպիտ
բռնել :

Հանդերձ Ս'ազգաղինէի հրեշտ
կային լաւութեամբն ու ցուցուցած սր
տալի ու խնամատ պատուով՝ դեռ իր
կունները շատ երկար կ'երեւային Ս'ա-
րիտիոսի : Ս'տէպ խօսակցութիւնը կ'
կտրուէր ու հազիւ հազ նորէն կը սկի-
սէր : () Երբոր ձանձրութեան գէթ
առնելու համար՝ աղաչէր էր Ս'աւրի-
տիոսի որ գիրք մը կարդայ իրեն . բայ
անիկայ յանձն չէր առած այդ առաջար-
կութիւնը : Ս'ր առջի պարագորդ
ցրուած կենացը միջոց՝ շատ քիչ անգամ

եր էր որ գիրք մը բացած ըլլար : Իր մարական ծախքերը ձիերու , կառքի ընտանեկու և կահկարասեաց գործեր էր . ամենևին չէր մտածած ընդամենը խորհրդածութեանց դուռն ալ : Դագդաղինէ , որուն առաջարկէն առաջին անգամ մերժուեալ , ետ չկեցաւ իր խորհրդէն . իրիւն մը անգղիական գրականութեան որժեյի գրուածներէն մէկը , Սէյրֆի Փոլեմէյը , իր մօրաքեռորդոյն քը տուաւ : Վիտեն ամէնքը թէ պիտի փափակութեամբ և ինչպիսի տալարժ արարչութեամբ Վոլտըմիթ պատմէ մեզի այս գրքին մէջ ընտանաց ամէն ուրախութիւններն և ամէն ձկութիւնները : Դաւրիտիոս , որ բունկ տգիտութեան մէջ թաղուած , նեղարտութեամբ մը չուզեց երեսալ կարդալ , հարցնելով Դագդալի թէ տղո՞ւ տեղ կը դնէր զինքը՝ պատմութիւններով կ'ուզէր զուարցնել : Դագդաղինէ քաղցրութեայ տուաւ , և Դաւրիտիոս աւելի մեքրութիւնն հատած՝ քան թէ աւելի քաւարելու համար , որպէս անոր ձանձրացուցիչ խօսքերէն խալի սխաւ կարդալ այդ զարմանալի տմութիւնը : Դմենայն անձանց նկատութեանը , զանոնք ներս բերելու բախն և այն արուեստին մէջ՝ որով նենէն չնայն պարագաներն հեղինակը ռոճողութեանն հետ կը միացնէ , այն սի բնականութիւն ու սքանչելի գեղութիւն մը դուրս կը ցատէ , որ ո՞ր դժուարին է առանց ամբողջ կարելու ձեռքէ ձգել այդ գիրքը : Դաւրիտիոս թէպէտ ամբարտաւանութեամբ համարէր իր զայեկի պատմութեան անուանածները , սակայն այդ անեկան դիւցազներգութիւնը մոզ զինքը : Դորէն իր Դագդաղինէի տ ամէնօրեայ խօսակցութիւնն իր տըր կակղացուցեր էր և պատրաստեր ընդունելու ու բեղնաւորելու այդ ըրի սերմունքը : Դաւրիտիոս տեսով թէ ամենէն անձանց թէ աստիճանի մարդիկն ալ ինչպիսի ծանր փոր-

ձեռու մէջ կ'իյնան , հասկըցաւ որ նրա ստացոյն վիճակի անձանց քով ալ կը գտուն բարձրագոյն առաքինութիւններն ու գիւցազնագոյն անձին նուիրմունքները : Դէկ շունչով կարդաց լմնացաւ , և չնորհակալ եղաւ իր մօրաքեռաղջրկանն՝ որ ասանկ զուարճութեան մը պատճառ եղեր էր իրեն : Դյն օրուրնէ սկսեալ ալ աղաչելու հարկ չուկար : Դաւրիտիոս զարմանալով ընթերցման իրեն տուած հաճոյիցը վրայ , կը հիանար՝ առանց բերնով բան մը զօրցնելու : Դագդաղինէի խոհուն խելքին վրայ , թող կու տար որ անիկայ առաջնորդէ իրեն և օր օրուան վրայ տարբերութիւն կը զգար իր անձին վրայ : Երբոր գիրքը կը գոցէր , կը սկսէին իրարու հաղորդել իրենց մտածութիւններն ու իրենց զգացումները : Դասողալ խօսակցութեան մէջ կը մտնար , և այսպէս առանց ժամերը համբելու իրիկունը կ'անցնէր :

Պետրոս Դարոյ ու իր կնիկը երբեմն երբեմն կու գային Դագդաղինէի սենեակն անցնելու իրիկունը , որ ճշմարիտ բարեկամութեամբ կը սիրէր զանոնք : Դագդաղինէ միտքը հաստատ դրած էր՝ որ Դաւրիտիոսի բնութիւնը փոխելու համար Պետրոս Դարոյ գործի եղած էր Վախախնամութեան ձեռքը . չէր կրնար մոռնալ որ եթէ անիկայ չըլլար , Դաւրիտիոս գեռ երկարատեան թերեւ տուի չէր ունենար աշխատութեան ձեռք զարնելու : Դքուտ տաւոր ընտանիքն ալ չէին մոռնար որ Դագդաղինէի միջնորդութեամբ Դաւրիտիոսն օգնութիւն գտեր էին այնպիսի գժուարին պարագայի մը մէջ՝ ուսկից կը կախուէր իրենց բոլոր ապագայն . այս քաղցր յիշատակը մտքերնէն չէր ելլար և վառ երախտագիտութիւն մը կը պահէին : Դէպէտ վարժած էին Դաւրիտիոսի կերպին և վերջապէս սկսած էին սիրել զան , բայց դեռ քիչ մը կը խրտէին անկէ . սակայն Դագդաղինէի վրայ այնպիսի գորով մը կը զգային , որ լի էր մեծարանք : Դաւրիտիոս ընդունաւ որ երկու երիտասարդները՝

գործնք իրենք եղբայր և քոյր կը կար-
ծէին՝ ուրիշ վիճակի անձինք էին . ա-
նոր համար դրացութեան պարտքն ի
գործ դնելու և անոնց հետ վարուելու
միջոց՝ յարգութիւնն ու ակնածութիւ-
նը կը միացնէին անկեղծ բարեկամու-
թեան մը հետ :

Երբեմն իրիկունը տղաքը պառկեցը-
նելէն վերջը կու գային . երբեմն ալ
Ս՝ազգաղինէի խնդիրքը կատարելու
համար , որ կ'ախորժէր անմեղ տղաքն
իր քովը տեսնալ , հետեւին մէկտեղ
կը բերէին զանոնք : Ս՝աւրիտիոս սկըզ-
բան չէր ուզէր Ս՝արսոյի ընտանեաց
այցելութիւնը . խեղճ՝ երիտասարդին
երակնելուն մէջ եղած ազնուապետա-
կան արիւնէն հպարտութեան ու պա-
րապորդութեան բնածին զգացմունքը
միայն մնացեր էր վրան : () ր մը Ս՝ազ-
գաղինէի առջև արհամարհանօք խօսե-
ցաւ անոնց վրայ : Ս՝ազգաղինէ , որ օր
օրուան վրայ իշխանութիւն կը ստանար
անոր վրայ և ասանկ բանի չէր ներէր ,
առաջին անգամ ծուռ աչքով մը նայե-
ցաւ Ս՝աւրիտիոսի . « Գիտես որ , ը-
սաւ , ապերախսին մէկն ես . թէ որ ազ-
նիւ Ս՝արսոն աշխատութեան ճամբան
ալ առջևդ բացած չըլլար՝ որուն մէջ
առաջ կ'երթաս հիմա , պէտք էր քեզի
պատիւ սեպէիր այն մարդուն բարեկա-
մութիւնը՝ որ իր ծեր հօրն աչուրները
գոցեր է մահուան ժամանակն և կը կե-
րակրէ իր կիներն ու տղաքը » : Ս՝աւրի-
տիոս , որ եթէ քանի մը օր առաջ լսած
ըլլար այս արդարացի յանդիմանութիւ-
նը՝ բարկութենէն վեր ցատքած կ'ըլ-
լար , կարմրցաւ ու լուռ կեցաւ :

Իրիկուն մը բոլոր ընտանիքը մէկ-
տեղ ժողովուած էին : Երեք (այս
էր երիտասարդ արուեստաւորին ընկե-
րոջն անունը) մէկտեղ բերեր էր իր
կարը . իրեք կանայքն ալ կանթեղին
քովը շարուած՝ կ'աշխատէին ու ցած
ձայնով կը խօսակցէին : Ս՝արսոյ քիչ
մը հեռուն նստած՝ կը դիտէր զանոնք
բարեւէր դէմքով մը , ինչպէս որ ընա-
կան է աշխատասէր մարդու մը՝ հան-
գիստ առած միջոցը : Երեք երբեմն

երբեմն առանց կարը դադարեցնել
ժպտելով մը աչքերը դէպ ի՛ն անոր
վերջներ . ան ատեն երիտասարդ գ
ծաւորին կերպարանքը քաղցրագոյն
րախութեամբ մը կը կենդանանա-
լակ Ս՝աւրիտիոս արմունկով սոս
վրայ կըթնած և մէկ ձեռքը մազեր
մէջ խոթած՝ մէկալ ձեռքովը գրբի
թուղթերը կը դարձնէր կարգա-
յայ գիրքն ինքը բերեր էր , և թէ
Ս՝ազգաղինէ գիտնար թէ ինչ թան-
ւոր գրուածք էր անիկայ , շատ պի
զարմանար Ս՝աւրիտիոսի այսպիսի
տրութեանը վրայ : Ս՝տմուքն առ
զՍ՝ազգաղինէ , տեսնելով որ իր մօր
քեռորդին այն իրիկունը ապստո
հրեշտակի կերպ մը առեր էր՝ որ չ
րութեան մէջ կը յաղթանակէ : Եր
տասարդ օրիորդն իր սովորական թ
փանցող խեղճով մէկէն հասկըցաւ
այս գիրքն անոր բոլոր ուշադրութիւ
գրաւած է , և սիրտն անհանգիստ
լալով ու հետաքրքրութիւն ընելով
բանիս վրայ , աղաչեց Ս՝աւրիտիոսի
բարձր ձայնով կարգայ զայն : Ս՝ար
տիոս ալ մէկէն կամքը կատարեց :

Ս՝յս գիրքն այն վիպասանութիւ
ներէն մէկն էր՝ որ տասներհինգ տարի
ռաջ յաճախ էին , և որոնք բարեբաղդ
բար օր օրուան վրայ կը քիչնան : Ս՝յս
մէջ պարտուց և ընտանեաց վրայ
համարհութեամբ և անարգանօք
խօսուէր . ընդ հակառակն՝ մինչև է
կինք կը բարձրացուէր կիրքն՝ երկնայ
պաշտօն մը տալով անոր : Ս՝յգ վիպ
սանութեան , ինչպէս նոյն ատենու
տպուած ուրիշ շատ վիպասանութեա
մէջ , զիւցազնը յետ ոտքի տակ առն
լու այն ամէն կարծեալ ծիծաղախ
նախապաշարմունքներն որոնցմով
բաղկանայ դաստիարակութիւնը , յի
նախատելու զմարդկային ընկերութիւ
Ս՝յսայ զաստուածս նախատելունմ
կամ մանաւանդ Ս՝յոլոնի պէս որ իր կի
ցաղավարութեան օրինակաւ պիտ
վերականգնէր զայն , յետ ամէն կայ
գաղութիւնները ջնջել ջանալու յս
ման կռուով մը , վերջապէս տեղի կ

ու կը վհատէր : Սարգկանցմէ և այլուսահատելով, և զայրանալով ապականեալ ընկերութեան վրայ, էր ընդունէր իրեն ամբարտաւածեանը տուած օրէնքներն ու անոր ձարոյն պատգամները, զանկիայ թփելու համար՝ անձնասպանութիւն իմէր իբրեւ 'ի վերջին և 'ի միակ աստան աշխարհիս վրայ մեծ սրտով եղեցիկ հոգւով մարդկանց : Բայց ուզէր յաղթուած խոստովանիլ ինքրը, կը ջանար ծածկելու իր պարթիւնն ու հոգեվարքը՝ կատաղուան աղաղակաւ զերկինս և զերկիր մահրելով : Բոլոր այս գեղեցիկ բաւը, որոնք ամբողջ սերնդեան մը զարքը կը շարժէին, թեթեւ, անոյշ և մարտակող ոճով մը գրուած էին՝ ան այն շունչաններուն որ ազնիւ ասոր կը շինէր 'ի խելքեմէրկի : Սաւիտիս այս գրքին մէջ այն մտածուաններուն հաւատարիմ պատկերը կը նար՝ որոնցմով երկար ատեն մաէր, և որոնք՝ թէպէտ թմրած էին՝ և կրնային արթննալ թեթեւ ազլութեամբ մը : Եսով մուծ ու գէշ լիով մը աչքը կը սկսէր վառուիլն ալ կամաց կամաց ահաւոր և սննալից ոճ մը կ'առնէր : Ենպէս զինքը նոյն կը գտնար այն դիւցազինո՝ որուն անէծքները կը կարդար, կարծես թէ ինքն իր բերնէն կը խօնոյն վայրկենին չար ոգին նորէն ըմպէր էր վրան : Սագաղինէ դու մտիկ կ'ընէր, թերեզա բնական անքի գրքով մը, Սրտու կէս մը ղրածու կերպով մը, Պետրոս Սարալ բարեսիրտ նայուածքով՝ որուն քիչ մը տհաճութիւն կը ցոլար : Արիտիոս երբոր գիրքը լմնցուց, եւ զայն ստողին վրայ և իր ունդրաց վրայ յաղթանակի ուրախութեամբ ու հետաքրքրական աչքով մը եցաւ : Կարծես թէ կ'ուզէր անոնց ձիւքն իմանալ :

— « Եւ ինչ սնոտիք, ըսաւ Սրտու, ինչ անմտութեան շտեմարան : Սրանգամն է այդ որ կ'ուզէ աշխարհ

հիս խելք սորվեցընել, և ինքն իր կեանքը չկրնար կառավարել :

— Պարոն, ըսաւ Պետրոս Սարսոյ, գիտնաս որ շատ նուաւտ մարդ է այնպիսին՝ որ ինքզինքը սպաննել միայն գիտէ : Բիւ մը բանի եկող մարդիկը միշտ գործողութիւն մը ունին ընելու : միայն նայելու է որ իրեն համեմատ գործողութիւն մը ընտրէ մարդ : Ես որ աշխատաւոր մըն եմ, աւելի վեր կը սեպեմ իմ երկու ձեռաց աշխատանքը քան այս ձանձրացուցիչ գրքին ամէն մեծամեծ խօսքերը » :

Թերեզա անկեղծաբար խոստովանեցաւ որ ինքը բան մը չէր հասկըցած : Սագաղինէ լուռ կը կենար և ներքուստ կ'ուրախանար Սրտույի, Սարսոյի և թերեզայի խօսքերուն վրայ : Սարիտիոս գրքին անոնց վրայ ըրած այսպիսի արտաքոյ կարգի տպաւորութեանը վրայ ապշած, գլխարկն առաւ ու դուրս ելաւ :

Սակայն այս իրիկունն անպտուղ չանցաւ Սարիտիոսի համար : Երբոր միայնացած ինքիրեն սկսաւ մտածել, յետ իր բարկութիւնն աղէկ մը դուրս զեղլու, յետ ինչպէս որ պէտք է ածականներ տալու Սրտույի, թերեզայի և Սարսոյի հասկըցողութեանը, յետ կըցածին չափ նախատական խօսքեր զուրցելու անոնց դէմ լի արհամարհանք՝ պզտիկ ինկած ըլլալուն համար, վերջապէս եթէ կամայ և եթէ ակամայ ճանցաւ որ անոնց պաշտպանածն էր ուղիղ խելքի ցուցուցած կողմը : Սարիտիոս անգամալ նորէն Սագաղինէի քով հանդիպեցաւ Սարսոյի ու անոր կնոջը : և տեսնելով անոնց խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնը, սկսաւ սիրել զանոնք : Եւ իսկ տղաքներուն վրայ ալ, որ սկզբան իր անհամբերութիւնն ու բարկութիւնը շարժեր էին, անյուսալի գորով մը ծնաւ սրտին մէջ : Ժունկին վրայ առաւ զանոնք, գգուեց, և զանոնք գրկելու միջոց՝ ըմբռնեց ընտանեաց բոլոր ուրախութիւնները :

Եսպէս այս երիտասարդը այն տղամուտ գետին ընթացքին դէմ կը քալէր՝

որն որ զինքը քաշեր տարեր էր հետը :
Ղեռ քիչ մ' ալ ջանք պէտք էր որ ա-
փունքն հասնէր . ոտքին տիղմերը մա-
քելու հետ էր և պայծառ ու նոր աշ-
խարհի մը մէջ կը փոխադրուէր :

Ես աշխատասէր ու քաշուած կեանք
քնն ալ իրեն զուարճութիւններն ու-
նէր . Սաւրիտիոս և Սագաղինէ եր-
բեմն թատրոն կ'երթային : Իրիկուն
մը որ Օֆէրմ թատրոնը գացեր էին ,
Գոալիէմ թէլ տաղերգութիւնը կը
հանդիսանար : Սաւրիտիոս իր անցեալ
փառաւորութեան օրերուն՝ ոչ երբեք
Օֆէրմ իրիկուն մը անցուցեր էր առանց
ստատիկ ձանձրութեան : Իր խենթու-
թեան ընկերներուն սնոտի խօսքերուն
զբաղած՝ հազիւ թէ ըմբռներ էր երա-
ժշտութեան գեղեցկութիւնը , որ թէ
պէտ տարտամ , սակայն ճախ ծնունդ
մըն է երեւակայութեան . ոչ երբեք
ներգաշնակ ձայն մը զգացման ու խոր-
հրդածութեան գաղափարական աշ-
խարհին մէջ ընկղմեր էր զինքը : Ես
ըսած վայրկենիս՝ Սագաղինէի քով
նստած մինաւորիկ , որովհետեւ քովեր-
նին եղած հետաքրքիր բաղմութենէն
ոչ ոք բարեկամութեան աչքով կը նայեր
իր վրայ , մտիկ կ'ընէր Սասիներայ վեր-
ջին երգը նոր լեզուի մը պէս՝ որ առա-
ջին անգամ կը սկսէր հասկնալ : Եւ ջի-
կտորները սիրտը շատ շարժեցին , և
ինքն ալ կը զարմանար որ ինչպէս կը
վառուէր ու սէր կը ձգէր այն գեղեցիկ
քերթուածին վրայ : Եւստի հեծ-
կլտանքներն՝ այն միջոցին որ հօրը մա-
հուան լուրը կը լսէ , իր հօրն յիշատա-
կը զարթուցին մտքին մէջ , որուն և ոչ
տկարացած ձեռքը մէյ մը սխմեր էր
վերջին անգամ : Հելուեական գա-
ւառներուն հասարակաց պատուութեան
համար ըրած դաւադրութեան երգ-
մունքը՝ շարժեց իր սրտին մէկ թեւն որ
ինչուան այն ատեն անզգայ կեցած էր ,
այսինքն՝ զսէր հայրենեաց և ազատու-
թեան : Եւրո սրբազան մտածութիւն
ներն իրարու ձեռքէն բռնած են . երբոր
անոնք մէկը մեր մտքին մէջ ախր ,
խորհրդական ակնարկութեամբ մը իր

ընկերներն ալ կը կանչէ , և իր ձոր բն
կարանը կը մոցընէ զանազալ : Սա-
ւրիտիոս սկսաւ ախար ու անաշաւ քը-
նութեամբ մը իր անձին վրայ մտածե-
լիքը իրեն հարցուց թէ ինչ ըրեր էր
հայրենեացն համար , և ինչ իր ընտ-
նեացն համար : Սանի մը խօսք խօ-
ցաւ իր մօրաքեռ աղջկանն հետ . բայ-
ցի ձայնին ուժէն և նայուածքին ցրու-
կերպէն Սագաղինէ հասկըցաւ
միտքը բերնէն զատ տեղ էր . և լսել
թե ինչ համար զանկիայ՝ ալ չխօսեց
հետը :

Սաղերով կը փայլէր երկինքն եր-
տուն դարձան , և ճամբան իրենց
ուած զգացմանքներուն վրայ կը ի-
սէին : Սաւրիտիոս Սագաղինէի խ-
քերուն մտիկ դնելով՝ կը տեսնէր
դեռ զարմանալու ուրիշ մասեր պէտք
որոնց ինքը չէր անդրադարձած : Տե-
որ հասան , խաղին իր վրայ ըրած ի-
րունկ տպաւորութեամբը գրաւե-
լաւ չբաժնուեցաւ մօրաքեռ աղջկանէն
խօսցն առանձնանալու համար . բայ-
ցաւ տուհանն ու քանի մը վայրկեան է
կիւնքը զննեց , որուն պայծառութիւն
իր սիրան ալ պայծառացուցեր էր : Սա-
տոյ եկաւ գերմանացի օրիորդին բո-
նստաւ , որն որ այս բանաստեղծակ-
իրիկունն ինչպէս որ պէտք է կըրէ
համար՝ ազաւեց անոր որ կարգայ իր
Շիլլերի Գոալիէմ թէլ ողբերգ-
ութիւնը : Սաւրիտիոս ուրախութեա-
կամբը կատարեց . և հազիւ քանի
երես կարգաց՝ որ ձայնը կարծես է
մոգութեամբ փոխուելով , այնպիսի
ծուլութիւն մը ստացաւ՝ որ Սագաղին-
մեծ հաճութեամբ մտիկ կ'ընէր : Սա-
նի որ ամբողջ ժողովրդեան մը այս հի-
շալի ազատութեանը պատմութիւնն
ուշ կը տանէր , կ'աղակերպէր Սա-
ւրիտիոս . ճակատը անոյ լուսով մը
ցոլար , և աչքերն երկնային յուսով
կը վառուէին : Հին մարդը կը ջնջուէր
և Սագաղինէ պարծենկոտութեա-
մը կը գիտէր այն նաք մարդն որ իր ա-
ջը կը տեսնար : Ես իրիկունը չ
բեզնաւոր պիտի ըլլար :

Մարիտիոս իր պարտուց մեծութիւն ճանցաւ, և միանգամայն իր կարութեանը վրայ մեծ համարմունք մը աւ մտքին մէջ. որովհետեւ Մագդինէ գիտէր զինքը բարբոքելու ունգամայն չափի մէջ բռնելու կերպը, ստի իրեն ինկած պաշտօնը մոքովը ունեցուց. փառք Մատուոյ բական մարդիկ կան որ իրենց պարտք սեպեն Պետութիւնը կառավարելու շատ խելքով գտնուեցաւ Մարիոս որ չուզէր անոնց թիւն աւելցըլ. խոհեմութեամբ իր չափին մէջ լաւ, աղէկ ըմբռնելով որ ամենուն նըչէ հասարակաց գործողութիւննեմէջ մտնալ, բայց ամենուն պարտքն անոնց աղէկ ընթացքին վրայ հետաքրէլ: Եւ օրունէ սկսեալ՝ այն եւնդուն հետաքրքրութիւնն ունեցաւ, իր սրտին մէջ ընծիւղեցին պառլեմենտային զգացմունքները՝ զորոնք եւսք այնչափ ծաղր ըրեր էր: Մագդաղինէ իր առջի յաջողութեան մանակներուն՝ երաժշտութիւն սորէ էր և ճարտարութեամբ երգելէր: Մարիտիոս չէր մոռցած ասի. և որովհետեւ իր աշխատութեամբ թիչ մը կենաց դիւրութիւն ստացեր որպէս զի կերպով մը շնորհակալ յիր մօրաքեռ աղջկանն իրեն վրայ լիւծ ինամոնց համար, և մանաւդ ցուցնէ իր երախտագիտութիւն՝ հրեշտակային համբերութեամբ բարկութեանն ու խստութեանը ներքին համար, դաշնակ՝ մը ընէր անոր: Եւսիկայ Մագդաղինէի ար մեծ հանգիստի օր մը եղաւ. և անյուսալի ընծայն իրենց ընտանեհաւաքմանը նոր կենդանութիւն ունաւ: Ստէպ Մագդաղինէ քովը եղլէր զՊետրոս Մարսոյ, անոր ու զաւակները, որ հիացած մտիկ էին իրեն: Մարիտիոս ալ կ'ախորանոր ձայնը լսելը: Երկուն մը Մարիտիոս մինակ էր գդաղինէի հետ. Մագդաղինէ

դաշնակին վրայ դրուած տետրակը կը խառնէր, որ Շուպերդի երաժշտութեանց հաւաքմունք մըն էր. ասոնց մէջէն ամենէն աւելի աղուոր ու սըրտաշարժներէն մէկն ընտրեց, Հրաժեշտի ողջիւն: Եւս երաժշտութեանց ախորժեղին այն է՝ որ միջին տեղի չունին. երբոր ինչպէս որ արժան է կ'երգըցուին, կը յափշտակեն զմեզ կամ սքանչելի վերացեալ աշխարհի մը մէջ կը փոխադրեն. իսկ երբոր առանց ոգին ըմբռնելու պարզ տառական ճըշդութեամբ եղանակուին, անվերջանալի ձանձրութեան մը մէջ կը խորասուզեն զմեզ: Եւսիկայ փորձաքար մըն է որ քիչ անգամ կը սխալի. Շուպերդի երգերով սիրտ շարժելու ու զուարճացնելու համար՝ բաւական չէ երաժշտութիւն գիտնալը. բանաստեղծական հոգի մը պէտք է: Մագդաղինէ այն երկնային հանձարոյն ոգւոյն մէջ խորամուխ թափանցած էր. և զգացածը պարզ կերպով շրթանցը վրայ կը յայտնէր: Ձայնը շատ լեցուն չէր, բայց սիրտ թափանցող էր. ոչ ոք կրնար չըզգածուիլ անոր երգերէն: Եւսպիսի գորովաշարժ մեղամաղձոտութեամբ մը երգեց Հրաժեշտի ողջիւն, որ Մարիտիոսի սիրտն ելաւ:

Եւբերը վեր վերուց Մարիտիոս դէպ ի անոր, և այս առաջին անգամ իր կենաց մէջ ըմբռնեց որ անիկայ գեղեցիկ էր. ինչպէս որ առաջ ալ ըսի, ոչ թէ կատարելութեան գաղափար մը կրնար ըլլալ անոր դէմքը արձանագործի մը առջիւ, բայց իր հոգւոյն ազնուութիւնն աշուրներուն մէջ կը նշուէր, և ներդաշնակ շրթանցն գեղեցկութիւնը նշանաւոր էր:

ԺԴ

Եւանկով կը ստուգուէր այն երազն որ մարգիգուհին տեսեր էր մեռնելէն քանի մը ժամ առաջ. Մարիտիոս ինկած անդունդին մէջէն կամաց կամաց դէպ ի վեր օդը կ'ելլէր, և Մագդաղինէ էր որ անոր ձեռքէն բռնած՝ վեր

Իշ. Piano.

մէջ, յանկարծական ահաւոր մորիկ հունձքի յոյսը վերուցեր տարեր է բայց Ս'ազգաղինէ կը հսկեր իր վրէժը Զրեշտակային համբերութեամբ և խոնջ խնամովք հաստատութի կ'ըլանոր, վեր կը վերցընէր ու կը խրախուսէր. նորէն կը ցանէր սերմունքն ստրտին մէջ՝ զոր արըշտուկերէր մորիկ Զետոյ իր խուցին մէջ ծնկան վրայ կած՝ Զերմեռանդութեամբ կ'աղթէ որովհետեւ բարեպաշտ օրիորդը կը մտծէր որ արարածն ոչինչ կրնայ ընել ռանց Ղըրարչին օգնականութեանը, թէ ամենէն աւելի ազնուական ձեռարկութիւնները պէտք է երկնից պիտան ռնենան իրենց հետ :

Իշտուած, որ մարդուս սրտին խոր
կը տեսնայ, օրհնէր էր Սազդաղին
ջանքը. եկաւ վերջապէս այն ժամն
այս հոգեհէր օրիորդը շնորհակալ
թեան ձայներ կը բարձրացընէր ի վր
յերկինս : Իսկ Սաւրիտիոսն որ
սանք առաջ ամէն բանէ տաղտկացաւ
երգիծաբան, ժանտ ու դժնեայ, ու
Սաւրիտիոսն ալ չկար մէջտեղը . Սա
զաղինէ զանիկայ նոր մարդ մը դարձ
ցեր էր : Ինչպէտ երբեմն երբեմն հ
մարդը նորէն դուրս կ'ելլար, բայց
տժգոյն ուրուական մը դարձած էր
Սազդաղինէ ձեռով կամ նշանով մը
կէն կը փախցընէր զան . Թէպէտ խի
քիչ անգամ անցեալ ժամանակի մը
նորէն կ'արթննար ու կը թնդացըն
օդը, բայց ալ անիկայ կայծակին խոր
որոտումն էր որ երթալով կը հեռան
երբոր երկինքը պայծառացած է :
Սաւրիտիոսի տխրութիւնն ու նեղս
տութիւնը կը փարատէր իր մօրաբ
ազըրկան մէկ խօսքէն . նոյն իսկ Սա
ւալ, որ այնչափ ատեն իրեն բարկ
թեան պատճառ եղած էր, կը զու
թացընէր զինքը : Երբոր Սաւրիտի
իւր առջի տաղտկութեան կերպերը
սկսէր նորէն երեցընել իր վրայ, կար
ազըրկն իր գեղացւոյ խմաստութեան
անոր խելքը գլուխը կը բերէր իր գ
ւառին յատուկ վարպետ ու զուարճ
խօսքերով . ան ատեն Սաւրիտիոս փ

ակ կիրք ելլելու՝ կը սկսէր հետը
ալ։ Ի՞նչ աստիճանի հասեր էր ե-
սասորդը՝ որ կը վայելէր անյազաբար
որ վիճակին պտուղներն որ սկզբան
ամարհանօք մը մէկդի նետելու էր։
նոյն համը թթու է, բայց կերողնե-
հուսկ ուրեմն կ'ախորժին զան։
Ինչու էր Սաւրիտիոս թէ պարտքի
խտարումը՝ որչափ հասարակ աս-
անի պարտք ալ ըլլայ՝ աւելի ճշմա-
մեծութիւն ունի, քան թէ այն
այի փրկութիւնութիւնն որ կը սոր-
նէ ժխտել ու արհամարհել այն
ն բան՝ որ մարդկային բնութիւ-
նը բարձրացնեն։ Եւ մընչու էր նաեւ
կեանքը քաղցր է երբ օգտակարու-
մբ կ'անցնի, և թէ ինքնասէր և
արող մարդիկն են միայն որ ինք-
նին կը սպաննեն։ Ինչպիսիք դա-
մը մէջ ծնած ըլլալով ինքը, զուրկ էր
աւատոյց։ Բայց գոնէ իր պահապան
շտակին ազդեցութեամբ կը զարթ-
նէ ի նմա յոյս և սէր։ Զէր հաւ-
ր, բայց կը յուսար, և կ'ուզէր հաւ-
ր։ միանգամայն կը զիջանէր Սագ-
րիսի խօսքին՝ թէ ամենեւին փնտ-
րեցիք մարդուս՝ կրօնից սորվեցու-
ն ճամարտութիւններովն աշխարհիս
կեանք անցնելու։ Ի՞նչ անկէ ետքը
խտապանութիւնը չէր հսկէր իր գը-
ն բարձին վրայ։ այն մարդիկն որ
աւտուրնէ մինչև իրիկուն կ'աշխա-
նէր զիշերը խաղաղ կը քնանան և ա-
ւելին մտքերնէն չեն անցընէր գլուխ-
ատրճանակ պարպելու։ Ի՞նչ ա-
նձանակներն որ ատենօք իր միտ-
քութիւնն էին, Սաւրիտիոս ծա-
րէր զանոնք ծաղիկներ ընծայ ընե-
համար մօրաքեռ աղջկանն իր սօ-
րը։ Իր սրտին հետ՝ միանգամայն
քն ալ բարձր թռիչք մը առեր էր։
Իրէր զգեղարուեստս, և կը կարգար
նաստեղծից քերթուածները։ Ինչ-
իւր հայրն ի՞նչ իւրեմակերկ, այսպէս
ն ալ ճանաչէր էր որ բանավարու-
նն է մարդուս ազնուականութիւ-
ն։ Եւ իշխողութիւն կ'ընէր գաղափա-
ւայն ատենուան առած ընթացքին,

և ներողամտութեամբ, երբեմն ալ ե-
ռանդեամբ կը լսէր այն ամէն անհա-
րաւոր եղեմի՝ բարի դիտաւորութիւն-
ները, որոնց վրայ առաջ կը բարկանար
կամ կը քամահէր։ Եւ ատէր անհաշ-
տելի ատելութեամբ այն ցած, նախան-
ձոտ ու կեղծաւոր ռամկապետութիւնն,
որ ժողովրդեան բարեկամն է՝ որով-
հետեւ ու իցէ իշխանութիւն չընդու-
նիր։ Կը գարշէր կը զգուէր այն շա-
տախօս խաբեքաներէն՝ որ իրենց ա-
րուեստ ըրած են ընկերավարութիւնն
ու մարդասիրութիւնը։ և միանգամայն
կը մեծարէր այն անշահասէր մարդիկն՝
որ անկեղծ անձին նուիրմամբ մը ա-
րուեստաւորաց և աշխատաւորաց պաշտ-
պան կ'ելլան։

Սակայն պէտք չէ կարծել որ ակ գէշ
օրեր չունէր Սաւրիտիոս։ Դեռ իր
յուսահատութեան ու լքման օրերն ու-
նէր։ մերթ իր յանցանաց բեռը իր բռ-
լոր ծանրութեամբ կը ճնշէր զինքը,
մերթ ալ իր թողած պատանեկու-
թեան ուրուականը դաժան նայուած-
քով մը կ'երևար իրեն և լուռ սարսա-
փով մը կը պաշարէր զինքը։ Եւ կեանք
անցընողներուն պատիժն է՝ որ եթէ
բարի կենցաղավարութիւն ալ ստանա-
լու ըլլան, խել մը ատեն իրենց անցած
ժամանակին պիղծ ստուերը հետերնին
կը քալէ։ Եւ շուտաւ երիտասարդը զար-
հուրած ու խողոր աչքով կը տեսնէր իր
յիշատակաց տխուր խմբին ծանր ըն-
թացքով իր դիմացէն անցնելը, իր հայրն
անանկ երեսէ ձգելը, իր նախնեաց կա-
լուածոյն աճաւորով ծախուելը, իր՝
Սագրաղինէի վիճակը բաղդին պա-
տահարաց ձեռքը թողուելը։ ետքը կ'անց-
նէր իր վերջին տարիներուն պատկերը՝
զորոնք անկարգութեամբ փճացուցեր
էր։ Եւ իրմէն չարաչար արհամար-
հուելով, և սաստիկ հպարտութենէն
զղջման արցունքով իր խղճմտանաց խայ-
թերը չհանդարտեցընելով, այն միջոցին
վայրենի լուութի մը կը պահէր։ Եւ ակե-
ղեմնի տղոց պէս, առանց ձայն մը հա-

սէր իրեն՝ Պետրոս (Ստրասբուրգ) ձեռք
որ աննման ու անշահաւոր զօրքեր
թեամբ մը կապուած էր իրեն հ
ստեպ ստեպ յանձնարարութիւններ
գային առանց իր ուզելուն ալ։ (Ս)
րիտիոս գրեթէ այնչափ յաջողած
փայտի մեծ քանդակագործութե
մէջ՝ որչափ իր հայրն յաջողած էր ա
խաղարկներու և կաղնաբէկ գործ
մէջ, (Ս)ագգաղինէ ալ անկէ ետքը ս
պուած չէր թէյի տուփեր կամ կր
պաշտպանուելու համար շինուած,
ուակերտներ նկարելու։ իր մանրանկ
ները յարգի էին, մանաւանդ աղն
կանաց ընկերութիւններու մէջ, որ
ակամջը ասանկ ձայն մը հասած էր՝
աղնուական ընտանեաց որդի և աղ
մը, դատաստանով մը կործանած ըլ
լով, աղքատորէն կ'ապրէին իրենց
խատանքովը, Բաբելոնի փողոցին
անմիջապէս տանիքի մը տակ։ (Ս)
այնպիսի պարագայ մըն էր՝ որ
զբաղման և հետաքրքրութեան նի
կրնար ըլլալ այն ձանձրացեալ բնկեր
թիւններուն, որ անյազաբար կը մ
բան միտք ցրուելու առիթներ։ (Ս)
տութեան նեղութիւնը քաշելէն ետ
(Ս)ագգաղինէ և (Ս)աւրիտիոս կեն
դիւրութիւն կը վայելին, որ ապա
վապէս այն անձանց ջանքը կը պսակ
որոնք կամք ունին աշխատութեան,
միանգամայն կարգաւորութիւն, պա
ախորժակ և չափաւոր փառասիր
թիւն։ (Ս)րնային իրենք ելլալ իր
վերնայարկէն և աւելի վայելուչ բն
կութիւն մը գտնալ, գոնէ աւելի ց
տեղ դրուած բոյներ։ (Ս)աւրիտիոս
շատ մտածեր էր այս բանիս վրայ
եթէ աւելի փառաւոր բնակարանի
բաղձալուն, որովհետեւ իր պզտի բն
կութիւնը կը սիրէր, և ձանցեր
ան խօսքերուն շշմարտութիւնը՝ թ
այն պատերն որ կը տեսնեն մեր աշխ
տիլը, մեր մտածութեամբը պարարին
յուսալը, միշտ պալատի մը պատեր են
(Ս)յն փոքրիկ սենեակն որուն մէջ
նորոգութիւնը կատարուեր էր աշխ
տանքով և ինքզինքն իր վիճակին ձեռք

մենք՝ իրեն համար տեսակ մը
բախան տեղի մը դարձած էր, ուս-
տանց ցաւելու չէր կրնար հեռու-
սահայն այս երիտասարդն, որ ա-
ռջ անանկ անքաղաքավար ու կար-
տիր էր, եղբօր պէս խնամքով հոգ-
էր Սագգաղինէի հանգստութեան
թշուառ կը սեպէր իր կեանքն ա-
համար միայն՝ որ չէր կրնար դարձը
իր մօրաքեռ աղջկանն այն հարբս-
թիւնն որ կորսնցուցեր էր անիկայ,
ը համար խել մը անգամ առաջար-
էր անոր՝ փոխադրուելու աւելի
սրձակ ու աւելի հանգիստ բնակա-
մը՝ քիչ մը աւելի յաճախեալ թաղի
մէջ։ Սագգաղինէ պատասխաններ
իրեն. « Ինչո՞ւ կենաց կերպերնիս
մէջ, երբոր այս վիճակին մէջ եր-
կեմք։ Երբ անկուծիւնն ալ իր սի-
տեղերն ունի. անոր համար զգու-
սու է անոնց դպչելու։ Վի՛իչ մը
լքի մօտ եմք, բայց զուտ օդ մը կը
նք. անբնակ թաղի մը մէջ կը բնա-
ւ, բայց պատուահաններնուս առջև
տէգ մը կը բացուի. փոխանակ կառ-
ուաղազակին՝ թռչնոց երգերը կ'ար-
ցնեն զմեզ առաւօտը. խուցերնիս
իկեն, բայց ձմեռը աղէկ տաք կ'ըլ-
լ։ Ստիկ ըրէ ինձի, աղնիւ բարե-
ն, մեր վերնայարկաց մէջ մնանք.
բախտ կ'ըլլայինք՝ թէ որ զանանք
ուինք », Սարիտիոս դեռ վրայ
տար իր խղճմտանքին հանգստու-
մն համար, սակայն ի ներքուստ
ովէր իր մօրաքեռ աղջկանը խել-
Սասի անկէ ետքն ալ առջինին
կ'ապրէին. միայն թէ Սարիտիոս
նշանք կ'ընէր իր մօրաքեռ աղջը-
։ խեղճ սենեակները գեղեցկացը-
։ Սագգաղինէի ալ ամենէն մեծ
փութիւնն էր Սարիտիոսի օթե-
։ զարգարէն այն ամէն գեղարուես-
եռակերտներով՝ որ անիկայ կը սի-
։ Սոս երկու երիտասարդ բարե-
ներն իրարու համար կ'աշխատէին.
սպիտի աշխատանքն աւելի քաղցր է,
բանձնութեան մէջ կ'ապրէին՝ բաց
արտոյ ընտանիքէն ուրիշ բարեկամ

չունենալով։ Վի՛անի մը աղնուական
տիկնայք, որոնց դէմքերը նկարեր էր
Սագգաղինէ, հիացած անոր շնորհա-
լից ու վայելուչ կերպին վրայ, շատ ջանք
ըրեր էին իրենց քովը քաշել զանիկայ.
սակայն օրիորդը դէմ կեցեր էր այդ
ինքնայոժար հրաւերքներուն, որ ճշմա-
րիտն ըսելով՝ հեռաքլորութենէ առաջ
եկած էին։ Սագգաղինէ հեռու կը
կենար այսպիսի բաներէ. այնպէս դը-
ւարթ էր իր սիրտը, որ ոչ երբէք Սու-
սոյա և Սարիտիոս գանգատ մը կամ
ցաւելու խօսք մը լսեցին իր բերնէն այն
գեղեցիկ կալուածին կորստեանը վրայ՝
որ դատաստանով մը յափշտակուեր էր
իր ձեռքէն։ Վի՛իչ անգամ կը խօսէր այն
դժբաղդ դիպուածին վրայ. և թէ որ
Սարիտիոսի հօրենական ժառանգու-
թիւնը սեպած չըլլար զայն, անտարա-
կոյս ուրախութեամբ կը խօսէր անոր
վրայ։ Բայց այս նիւթիս մէջ Սարի-
տիոս անոր չափ անտարբեր չէր. չէր
կրնար առանց խղճմտանքի ու առանց
դառնութեան մտածել այն գղեկին վը-
րայ՝ ուր ծներ էր ինքը, և ուր իր հայ-
րը մեռեր էր՝ իր անուղղայ բարուցը
զոհ եղած։ Ստեպ մտածմունքը Սա-
գգաղինէի վրայ կը դառնար անբաւար-
։ և իրաւցնէ ոչ որ կրնայ պահանջել աւ-
կէց աւելի միակամութիւն մարդուս
վրայ, վասն զի շատ չափազանց ալ ա-
խորժելի պէտք չէ սեպել վերնայարկի
մը բնակութիւնն և փայտէ քանդակա-
գործութեան տուած հաճութիւնը։
Իսկ Սոսոյա բանի մը վրայ չէր ցաւէր,
և բանի մըն ալ չէր փափագէր. իր գըլ-
իտուր զբաղանքն էր Սարիտիոսը գը-
վելը, և մասնաւորապէս հիմա առջի-
նէն աւելի վստահութեամբ կը կրկնէր
թէ անիկայ հրեշտակ մըն էր, երկնքի
հրեշտակ մը, Եսաուծմէ խրկուած
հրեշտակ մը։ — « Ի՞նչ տուր գուն ալ,
կը պատասխանէր երբեմն իրեն Սա-
րիտիոս բարեսէր կերպով մը. դիտեմ
որ հրեշտակ մը կայ հոս, բայց ոչ ես
և ոչ ալ դու ես ան », Եմառ ատեն բո-
լոր շաբաթը աղէկ աշխատելէն ետքը՝
կիրակի օրերն իրեքը մէկտեղ կ'ել-

Թային դէպ 'ի դաշտերը, երբոր Սրտ-
լա և Սագղաղինէ Արդաթի Գարդա-
Թեան, եկեղեցին պատարագ տեանելէ
տուն կը դառնային : Բոնք էին իրենց
գեղեցկագոյն հանդէսները . բոլոր օրը
բլուրներու զառ 'ի վայրին վրայ և հով-
տաց մէջ կ'անցընէին, ինչ որ կը գըտ-
նային կ'ուտէին, և ուրախալից տուն
կը դառնային : Բնակով Սաւրիտիոս
իր մօրաքեռ աղջկանն հետ նորէն տե-
սաւ ի իւսիէնի և Սելի անտառները,
որոնց մէջ երկու տարի առաջ իր ան-
ձնասպանութեան դիտաւորութիւնն ու-
րոճեր էր : Բն շագանակի ծառերուն
տակ՝ զորոնք իր հոգւոյն վշտերովը սե-
ցուցեր էր, այն ջրասէր կաղնիներով
և բարտիներով շրջապատած պզտի լճին
եզերացը վրայ՝ ուր մահն երեցեր էր
իրեն, լսեց կենաց ձայնն որ կ'երգէր
իր սրտին մէջ :

ԱՐԴԻ ԿԵՆԴԱՆԱԳԻՐՔ

9. ՎԵՐԱՆՈՒՄ :

Վաղղիոյ Ղեմարանին կաճառորդաց
հիմակուան Լեւոնորն ու գաղղիական
գրականութեան առաջին հռչակաւոր
քննաբանը, Պ. Բէլ Փրանկիսկոս
Սիւմէն, ծնաւ 'ի Ղարիզ 1791 տա-
րոյն յունիսի 10^{էն} : Իր նախնական
կրթութիւնն առաւ վարժատան մը
մէջ, որուն վերատեսուչն էր Սլանշ
յունագէտը . կարծես թէ յոյն լեզուի
համաստեղութեանը տակ ծնած էր,
որովհետեւ այն մատաղ հասակէն ա-
նանկ քաջ հմտացաւ յունարէնի՝ որ
տասուերկու տարուան եղած ատենը
մէկ նայուածքով յոյն քերթողները կը
թարգմանէր, և յունարէն ողբերգու-
թիւններ կը ձևացընէր ուրիշ հանձա-
րեղ աշակերտակիցներու հետ . իրեն
բարեկամները կը վկայեն որ մինչև ցայ-
սօր միտքը պահած է Սիսեւսի մասը
Սոփոկլեսի ֆիլոսոֆի ողբերգութեանը
մէջ, զոր ինքը ձևացուցած էր : Բայ

լեզուին կարեւորութիւնն և օգուտը
մէն կարգի գրականաց համար՝ ա-
տենուեցաւ ժամանակաւ Պ. Սիւ-
նի, և լաւ ևս ասել՝ իր երկար
թեանցը վրայ :

Ի և նոյն ժամանակին՝ աշխոյժ
եռանդուն պատանին Լուդովիկոս Մ-
րտաւած վարժարանին դասերուն
կընդիր էր : Իր ճարտասանութիւն
դասատուներն եղան Պ. Պ. Վասի-
լիս տը Սանսիվալ, որ ըստ բա-
նին լուսաւորեալ անձինք էին, և որ
յաջորդեց նոյն պաշտօնին մէջ տա-
ութ տարուան : 1807^{էն} փիլիսոփայ
թեան ուսմունքը լմնացուց, իշ-
վարժատունէն ելաւ և սկսաւ օրէնս
տութեան պարապել : Բայն ատենն
Սեմ-Սարգիս Ղարիզու համա-
րանին գլուխ դրեր էր տը Ֆոնդան
նաստեղծը, որ ամենայն եռանդե-
կը ջանար ուսման հաստատուն կ-
մը դնել . և այս վախճանիս հա-
կտրիճ ու երիտասարդ վարժապետ-
րու պէտք ունենալով, Պ. Սիւ-
նուցուցած մեծ տաղանդի նշաններն
քը զարկին և սէր ձգեց վրան . հո-
տուաւ զինքը օրէնսգիտութեան վ-
ժարանէն և Մեծն Կարլոս կոչ-
դպրոցին մէջ ճարտասանութեան վ-
ժապետ դրաւ : Վիշ ժամանակ վե-
Ռասոյեաց դպրոցին մէջ ալ դասա-
ցութեան աթոռ մը տուաւ իրեն : Ս-
պիսի տաղանդ մը ու խօսակցութիւն
փայլ մը կը ցուցընէր իր դասերուն
երիտասարդը, որ Ղարիզու մէջ
տպաւորութիւն ըրաւ : Երբոր
որ կայսեր պատերազմի օգնական
ուզեց ներկայ ըլլալ անոր մէկ զաւ-
լ և անկէ ետքը պաշտպանութիւն
անոր, կայսեր աչքը մոռուց, որով Ս-
լէն իրեն շնորհեց Տիւրոգի վրայ ք-
բանական շինելու պատիւը (1813^թ)
Ինկէ տարի մը առաջ՝ Պ. Սիւ-
նարտասանութեան մրցանակի յաղ-
նակն ընդունած էր Վաղղիական Ղ-
մարանէն քսան տարուան հասակ
Սրբանակին նիւթն էր Սոնդան
ներբողեանը, զոր երիտասարդն